

УДК 378.011.3:61-051

Т. В. Воробйова

**МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО
ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Інтеграція України до європейської спільноти, приєднання системи вищої освіти до Болонської декларації, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації та вимоги до медичної освіти передбачають реформування вищої школи, зокрема майбутніх медиків, орієнтацію її на формування професійно значущих якостей.

Філософський і культурологічний аспекти ціннісного ставлення до навколишнього світу розкривається в роботах С. Анісімова, В. Алексеєва, І. Брехмана, Б. Єрасова, А. Здравомислова, М. Кагана, В. Казначеева, Д. Леонтєєва, І. Смирнова, Е. Фромма, М. Шелера та ін. Психологічні засади ціннісного ставлення взагалі розглянуто в дослідженнях О. Леонтєєва, В. Мясичева, Ю. Орлова, А. Петровського, С. Рубінштейна та ін. В той же час здійснений нами теоретичний аналіз свідчить, що проблема формування мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх медиків до формування професійно значущих якостей (ПЗЯ) як значущого компоненту їхнього професіоналізму, розроблено явно недостатньо.

Метою статті є обґрунтування необхідності акцентування уваги викладачів ВНЗ на забезпечення наявності мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх медиків до формування професійно значущих якостей.

Згідно з метою було поставлено завдання: розкрити сутність мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх медиків до формування професійно значущих якостей та його реалізації у процесі навчання.

Основу розуміння змісту мотиваційно-ціннісного ставлення до формування ПЗЯ склали ідеї О. Леонтєєва про супідрядність мотивів, дослідження Г. Залеського, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Фридмана та ін.

Усвідомлюємо, що формування ПЗЯ майбутніх медиків засобами проектних технологій – це діяльність, яка містить спонукальний (внутрішній) та виконавчий (зовнішній) компоненти. Спонукальний елемент виявляється через потреби, інтереси та мету як ідеалізований передбачений результат діяльності та її предмет. Якщо ми прагнемо до того, аби студент мав можливість завжди виявляти ПЗЯ, то маємо таким чином залучити його до діяльності, щоб кожна з властивостей набула стійкості, стала рисою характеру.

Механізмом, що забезпечує реалізацію потреби особистості, є мотивація діяльності [1]. У психологічних дослідженнях достатньо даних, що вказують на те, що збудження формується завдяки процесам сенсоутворення та цілеутворення, через аналіз та урахування умов

діяльності, власних можливостей та наслідків дій. Чинники, які мотивують до діяльності, можна поділити на три групи: потреби (постають як стан особистості, завдяки якому здійснюється регуляція поведінки, спрямованість, орієнтація, мислення), мотиви, ціннісні орієнтації (настанови). Якщо потреби формують питання «Чому я бажаю це зробити?», то мотив – «Що я хочу зробити?». За такого розуміння потреби – початок шляху, а мотив – його кінець (П. Єршов, В. Симонов).

Формування позитивних мотивів, зміцнення інтересу до проблем ПЗЯ можливе завдяки зовнішнім стимулам, пов'язаним із змістом освіти, технологіями інтерактивного навчання. Відбувається за таких вимог: створення у майбутнього медика чіткої цільової настанови на найближчу та перспективну мету; усвідомлення майбутнім медиком необхідності даного навчального матеріалу для вивчення подальших тем курсу, інших навчальних дисциплін, майбутньої професійної діяльності; відбір змісту професійної підготовки з урахуванням пізнавальних потреб студентів, які є особистісно й професійно значущі, емоційно насичені й цікаві; забезпечення професійної спрямованості змісту навчального матеріалу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату навчання, ситуації рівнопартнерства як навчального співробітництва; усвідомлення необхідності підвищення рівня сформованості ПЗЯ для майбутньої професійної діяльності. У дослідженні потребу у формуванні ПЗЯ розглядаємо як самостійну потребу студента, яка слугує основою для створення постійної мотиваційної потреби в самопізнанні, особистісному професійному зростанні.

Ціннісне ставлення «регулює вибіркове ставлення до об'єктів і діяльності, визначає відповідність діяльності потребам особистості, виробляє оцінку ймовірного задоволення потреб, створює імпульс до діяльності» [2, с. 256]. При цьому засобом оволодіння змістом освіти стає «переживання в результаті задоволення потреб і мотивів» щодо об'єктів вивчення, а умовами – «співвіднесення засобів або змісту, методів, умов навчання, потреб, мотивів...» [2, с. 258]. Ціннісне ставлення до формування ПЗЯ позитивно відбиває систему цінностей ПЗЯ і визначає цілеспрямовану діяльність студентів щодо їх пізнання, формування, розуміння необхідності самопізнання (визначення своїх переваг і недоліків).

Формування ставлення розглядаємо як особистісний процес, що реалізується на ціннісно-змістовному, емоційно-моральному рівнях. Серед провідних його завдань можна виокремити: орієнтація навчального процесу на індивідуально-особистісну позицію студента як носія загальнолюдських цінностей; виділення з масиву навчального матеріалу інформації особистісного значення; побудова студентами власного оцінного судження щодо змісту, вагомості ПЗЯ для медика; забезпечення плюралізму думок, утвердженню індивідуальних позицій на основі глибокого аналізу власних емоційних переживань, набутого досвіду; вироблення студентами шляхів формування ПЗЯ; стимулювання

інтелектуальних почуттів, прагнення до активної професійно спрямованої діяльності, саморозвитку й самовдосконалення та ін.

Результатом сформованості мотиваційно-ціннісного ставлення до формування ПЗЯ має стати визнання студентами наявності у майбутнього лікаря сформованих ПЗЯ як особистісно значущого показника їхньої професійної компетентності. За такої позиції усталений інтерес до їх формування перетворює задані ззовні цілі у внутрішні потреби особистості.

Зазначене відбито у відповідних цілях організації навчального процесу.

Дослідження засвідчило, що реалізація проектної технології сприяє підвищенню мотивації навчання. Мотивацією до дії в цьому випадку слугувало почуття відповідальності, обов'язковості перед колективом мікрогрупи: студент усвідомлював, що від нього залежить результат роботи всіх. Виникало своєрідне «примусове залучення» до роботи навіть пасивних студентів. Коли студентам надавалася можливість самоуправління процесом навчання, його цінність в їхніх очах зростала. Крім того, студенти оволодівали дослідницькими навичками та вміннями, які недостатньо формуються за умов традиційного навчання, навичками самостійного розв'язування завдань, міжособистісного спілкування. Студенти вчилися слухати один одного, співпрацювати.

На основі попередньої діагностики мотиваційної сфери студентів, спрямовували свою діяльність на формування в них мотивів цілеспрямованого формування ПЗЯ, прагнення стати фахівцем із високим рівнем сформованості ПЗЯ, здатним оцінювати комунікативні, моральні, соціальні аспекти власної й професійної діяльності. Акцентувалося на формуванні потреби у встановленні зв'язків з іншими людьми, яка слугує основою для створення постійної мотиваційної потреби в самопізнанні. Це досягалося завдяки організації професійно спрямованого навчання через творчий діалог, плюралізм думок, багатопозиційний полілог викладача і студентів, використання індивідуально-диференційованих завдань, ситуації рівнопартнерства як навчального співробітництва.

Формуванню мотиваційної основи навчальної діяльності сприяло засвоєння студентами системи цінностей, норм, еталонів лікарської діяльності, постійне залучення студентів у професійно спрямовані ситуації з максимальним урахуванням особистісних особливостей студентів, переведення їх із позиції підлеглих на позицію співробітництва.

Усвідомлювали, що навчальні завдання повинні мати характер проблемних завдань, а основним змістом навчально-пізнавальної діяльності майбутнього медика має бути не засвоєння готових істин, а їх пошук. Послугування проектними технологіями активізувало пізнавальний інтерес у студентів, координувало їхню розумову діяльність; сприяло розвитку уміння аналізувати, робити висновки, приймати рішення у нестандартних ситуаціях; спонукало студентів до

діяльності на основі певної ситуації, яка ґрунтується на необхідній сукупності знань, умінь і навичок, якими мають оволодіти студенти; сприяло посиленню емоційно-психологічного стану, збуджувало внутрішні стимули до навчальної роботи, знімало напругу, втому.

Спостереження за студентами експериментальних груп засвідчило, що усвідомлення ними можливості та необхідності застосування засвоєних знань, вироблених умінь, навичок та набутих професійно значущих якостей у процесі майбутньої професійної діяльності є важливим мотивувальним чинником. У цьому випадку оволодіння навчальним матеріалом набувало особливого значення, що виявлялося через переживання майбутніми медиками значущості змісту навчального предмета, виконуваних дій на лекціях та семінарських заняттях. Це, у свою чергу, стимулювало й спонукало майбутніх медиків до активної самостійної діяльності із засвоєння навчального матеріалу та роботи з ним, оскільки саме таким шляхом здійснювалося формування професійно значущих якостей.

Незважаючи на переваги, які має проектна технологія, виявлено труднощі, пов'язані з нею. Такий вид навчання вимагає значні витрати часу і на підготовку, і на проведення занять. Крім того, студенти раніше навчалися за традиційною системою, тому для них надзвичайно незвичним стали вимоги викладача щодо самостійного конструювання процесу навчання. Практика переконала, що без відповідної підготовки реалізація проектної технології просто стає безглуздою. Тому, перш ніж залучити студентів у неї, необхідно було сформуванати набір стандартних умінь і навичок як практичних засобів виконання творчої, пошукової, дослідницької діяльності. На це було спрямовано всі види занять, які передують проектній технології (лекції, лабораторні, семінарські заняття, самостійна робота), де дається теорія, формуються вміння й навички, досвід роботи не з «порцією» інформації, а з конкретною ситуацією.

Список використаної літератури

1. Занюк С. С. Психологія мотивації: Теорія и практика мотивирования. Мотив. Тренінг / С. С. Занюк. – К. : Эльга, Ника-центр, 2001. – 351 с. **2. Лозова В. І.** Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Х. : «ОВС», 2002. – 400 с.

Воробйова Т. В. Мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх медиків до формування професійно значущих якостей засобами проектних технологій

У статті розкрито сутність мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх медиків до формування професійно значущих якостей засобами проектних технологій та шляхи його забезпечення у процесі навчання. Показано, що формування ставлення розглядається як особистісний процес, що реалізується на ціннісно-змістовному,

емоційно-моральному рівнях. Наведено результати спостереження за студентами експериментальних груп, яке продемонструвало, що усвідомлення студентами можливості та необхідності застосування засвоєних знань, вироблених умінь, навичок та набутих професійно значущих якостей у процесі майбутньої професійної діяльності є важливим мотивувальним чинником.

Ключові слова: мотиваційно-ціннісне ставлення, майбутні медики, професійно значущі якості.

Воробьева Т. В. Мотивационно-ценностное отношение будущих медиков к формированию профессионально значимых качеств средствами проектных технологий

В статье раскрыта сущность мотивационно-ценностного отношения будущих медиков к формированию профессионально значимых качеств средствами проектных технологий и пути его обеспечения в процессе обучения. Показано, что формирование отношения рассматривается как личностный процесс, который реализуется на ценностно-содержательном, эмоционально-моральном уровнях. Приведены результаты наблюдения за студентами экспериментальных групп, которое продемонстрировало, что осознание студентами возможности и необходимости реализации усвоенных знаний, сформированных умений, навыков и приобретенных профессионально значимых качеств в процессе будущей профессиональной деятельности является мотивационным фактором.

Ключевые слова: мотивационно-ценностного отношение, будущие медики, профессионально значимые качества.

Vorobyova T.V. Motivational and valuable relation of future physicians to formation of professionally significant qualities by means of design technologies

In article the essence of the motivational and valuable relation of future physicians to formation of professionally significant qualities by means of design technologies and a way of its providing in the course of training is opened. It is shown that formation of the relation is considered as personal process which is realized at valuable and substantial, emotional and moral levels. Results of supervision over students of experimental groups which showed are given that understanding by students of possibility and need of realization of the acquired knowledge, the created abilities, skills and acquired professionally significant qualities in the course of future professional activity is motivator.

Key words: motivational and valuable relation, future physicians, professionally significant qualities.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.